

Ünite 4: Gelir Vergisinin Tarhı

Gelir Vergisinin Tarhı

Gelir vergisi kural olarak mükellefin veya vergi sorumlusunun beyanı üzerine tarh olunmaktadır. Gelir vergisi beyanı yıllık muhtasar veya münferit beyanname ile yapılacağı öngörülmektedir. Gelir vergisinin tarhı;

- Muhtasar beyanname yoluyla tarh,
- Yıllık beyanname üzerinden tarh ve
- Yıllık beyanname verilmeyen ve toplama yapılmayan haller olmak üzere 3 ana başlıkta incelenmektedir.

Muhtasar Beyanname (Stopaj Beyannamesi) Yolu

Muhtasar beyanname, stopaj yoluyla alınan vergilerin ödendiği beyanname çeşididir. Gelir vergisi hasılatının %90'ının üstündeki kısmı bu yöntemle toplanmaktadır. Ticaret veya serbest meslek erbabının tevkifata tabi işlemi bulunmaması durumunda muhtasar beyanname verme zorunluluğu yoktur. Bu açıdan beyanname verilmediği gerekçesiyle re'sen takdire gidilmesi mümkün değildir.

Vergi tevkifatı yapmak zorunda olanlar (GVK 94. M.)

- Kamu idare ve müesseseleri
- İktisadi kamu müesseseleri, sair kurumlar,
- Ticaret şirketleri, iş ortaklıkları,
- Dernekler, vakıflar, vakıfların kendi işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler,
- Gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı,
- Zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçilerdir.

Cumhurbaşkanı; 94. Maddede %0, %5, %10, %20, %30 gibi farklı oranlarda belirlenen tevkifat oranlarını her bir ödeme ve gelir için ayrı ayrı sınıra kadar indirmeye ve bir katma kadar arttırmak suretiyle yeniden tespit etmeye yetkili kılınmıştır, bu yetki önceki hükümet sisteminde Bakanlar Kuruluna aitti ve ekonomi politikaları çerçevesinde kullanılmaktaydı.

Stopaj matrahı olarak;

- Ücretler açısından indirimler yapıldıktan sonra kalan safi tutar,
- Diğer gelirlerde ise gayrisafi tutarlar esas alınmaktadır.

Yıllık Beyanname Yoluyla Tarh

GVK 85. Maddede "gelirin toplanması ve beyan" başlığında, beyan yolu ile vergilemeyi ana yöntem olarak kabul etmiştir. Gelir vergisi mükellefinin elde ettiği gelirler 7 kazanç unsurunun biri veya birkaçından oluşabilir. Kural olarak, elde edilen tüm gelirlerin yıllık beyanname ile bildirilmesi zorunluluğu vardır.

Mutlak Anlamda Beyanname Verilmesi Gerekli Durumlar: GVK 85. Maddede bu durumlar açıklanmıştır:

- Tacirler, çiftçiler (işletme esasına veya bilanço esasına göre gerçek usulde vergilendirilenler) ve serbest meslek erbabı, ticari, zirai ve serbest meslek faaliyetlerinden kazanç elde etmeseler bile yıllık beyanname vermek zorundadır.

Beyanname Verme Sınırının Aşılması Halinde, Beyan Mecburiyeti Bulunan Gelirler: Bu grup gelirler;

- Stopaja maruz kalmıştır.
- Kanun koyucu tutarın belirlediği sınırın üstünde olmasından dolayı ayrıca beyanname yoluyla vergilendirilmesini istemektedir.

Birden fazla İşverenden Ücret Geliri Olanlar: Mükellefin birinciden sonraki işverenlerinden aldıkları ücretlerin toplamı beyanname verme sınırını geçiyorsa, ücret gelirlerinin tamamı beyana tabi hale gelmektedir. Elde edilen ücretlerin hangisinin 1. ücret olarak değerlendirileceğinin seçimi mükellefin ihtiyarına bırakılmıştır.

Gelir Toplamı Beyanname Verme Sınırını Aşanlar: Beyan sınırını geçen mükellef tevkif yolu ile vergilendirilmiş;

- Menkul sermaye iradı,
- Gayrimenkul sermaye iradı gelirleri için de beyanname vermek zorundadır.

Yıllık Beyannamenin Verileceği Yer ve Zaman: Gelir vergisi beyannamesinin, mükellefin ikametgâhının bulunduğu yer vergi dairesine verilmesi gerekir. Bu esas çerçevesinde gayrimenkul sermaye iratları ile ilgili beyanname de gayrimenkulün bulunduğu yer vergi dairesine değil, iradı elde eden mükellefin bulunduğu yer vergi dairesine verilecektir.

Yıllık beyanname veren mükellefler için vergilendirme dönemi, geçmiş takvim yılıdır. Bu mükellefler, vergilerini gelirin elde edildiği yılı izleyen yılda ödemektedirler.

- Gelirin sadece basit usulde tespit edilen ticari kazançlardan ibaret olmadığı durumlarda, izleyen yılın şubat ayının 25. Günü akşamına kadar,
- Diğer hallerde ise ertesi takvim yılının Mart ayının 25. Günü akşamına kadar verilir.

Yıllık Beyanname Üzerinden Yapılacak İndirimler ve Zararların Düşülmesi

İzin Verilen İndirimler Hakkında Genel Bilgi: Beyanname veren mükelleflere çeşitli indirim imkânları tanınmıştır. Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı sahibi mükellefler, faaliyet dönemi boyunca yaptıkları ve kanunun izin verdiği giderleri defterlerine kaydederek indirebilirler.

Mükellefin Kendisi, Ailesi, İşletmesi için Yaptığı Giderler:

- Beyan edilen gelirin %10'u aşmaması, Türkiye'de yapılması şartıyla mükellef kendisi ve eşi ve küçük çocuklarına ilişkin olarak yaptığı eğitim ve sağlık harcamaları,
- Mükellefin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat, ölüm, kaza, hastalık, engellik gibi şahıs sigorta primleri ile bireysel emeklilik katkı paylarıdır.

Yapılabilecek indirim, beyan edilecek gelirin %15'ini ve asgari ücretin yıllık brüt tutarını aşamaz.

- Çalışanı adına bireysel emeklilik sistemine göre ödeyeceği katkı paylarının yukarıda açıklanan miktarlara tekabül eden kısmının matrahtan indirilmesi de mümkündür.
- Mükelleflerin işletmelerin bünyesinde gerçekleştirdikleri teknoloji, araştırma geliştirme harcamaları tutarının % 100'ü (tamamı) tutarında ar-ge indirimi mevcuttur.

Bağış ve Yardımlar:

- Genel ve özel bütçeli idarelere, köylere, belediyelere, derneklere, bazı vakıflara, kurum ve kuruluşlara makbuz karşılığı yapılan bağış ve yardımların indirilebilmesi için gerekli koşul şudur: bir takvim yılı için, o yıla ait beyan edilecek gelirin %5'ini, kalkınmada öncelikli yörelerde %10'unu geçememektedir.

- Aynı kurum ve kuruluşlara; okul sağlık tesisi ve 100 yatak kapasitesinden az olmamak kaydı ile yurt, huzurevi, mülki idare amiri denetiminde yaptırılacak ibadethaneler ve Diyanet İşleri Başkanlığı denetiminde yaygın din eğitimi verilen tesislerin inşaat harcamaların ve nakdi ile aynı bağışların tamamının indirilmesine izin verilmiştir.

- Kızılay ve Yeşilaya yapılan bağışların tamamı gider olarak düşülür.

- Tübitak, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu... gibi kurumlara yapılan bağışların tamamı gider olarak düşülür.

- Kanun kapsamında yapılan sponsorluk harcamalarının; amatör spor dalları için tamamı, profesyonel spor dalları için %50'si düşülür.

Döviz Girişini Teşvik Amaçlı İndirim ve sosyal amaçlı indirim de mümkündür.

Vergi Tarifesi: Gelir vergisine tabi gelirlere uygulanan artan oranlı tarife %15'ten başlamakta. %20 ve %27 oranlarının arkasından %35'te sonlanmaktadır.

Mahsuplar: Yıllık beyannameye toplanan gelirler üzerinden daha önce vergi ödenmişse, bu vergilerin hesaplanan toplam gelir vergisinden düşülmesi gerekir.

Gelir Vergisinin Ödenmesi (Taksitler):

- Şubat ayının 25. Günü akşamına kadar verilmesi gereken beyanname ile bildirilen gelir üzerinden tahakkuk ettirilen gelir vergisi, Şubat ve Haziran aylarında olmak üzere 2 eşit taksitte,

- Mart ayının 25. Günü akşamına kadar verilmesi gereken beyanname ile bildirilen gelir üzerinden tahakkuk ettirilen gelir vergisi, Mart ve Temmuz aylarında olmak üzere 2 eşit taksitte ödenir.

Geçici Vergi (Peşin Vergi): Geçici vergi ödeyenler gerçek usulde ticari kazanç sahipleri ile serbest meslek erbaplarıdır. Ödenecek geçici vergi oranı, içinde bulunulan yılda bildirilen üçer aylık kazançlar üzerinden %15'tir.

Yıllık Beyanname Verilmeyen veya Toplama Yapılmayan Haller

Mutlak Anlamda Beyanname Verilmeyen veya (Başka Gelirler için Beyanname Verilemsi Durumunda) Beyannameye Dahil Edilmeyen Gelirler: 86. Maddenin a ve b bentlerinde sayılan gelirlerden oluşmaktadır. Bunlar:

- Gerçek usulde vergilendirilmeyen zirai kazançlar,
- GVK. 75/15'te yazılan menkul sermaye iratları,
- Kazanç ve iratların istisna hadleri içinde kalan kısımları,
- Tek işverenden sağlanan ücret gelirleri,
- Birden fazla işverenden ücret geliri olan ancak birinciden sonraki işverenlerden aldıklarının toplamı belirli bir tutarı geçmeyen ücret gelirlerinden oluşmaktadır.

Gelir Toplamının Beyan Sınırım Aşmaması Durumunda Beyan Dışı Kalan Gelirler: Buradaki temel şart; mükellefin "vergiye tabi gelir **toplamının**" beyan sınırım aşmamasıdır.

Toplamı GVK, m. 86/d'de Yazılı Tutarı Aşmayan Menkul ve Gayrimenkul Sermaye İradı Gelirleri: Tutar düşük ise gereksiz zaman-enerji kaybını önlemek amaçlanmıştır. Beyanname verilmeyen ve toplama yapılmayan haller:

- Bazı stopaj yoluyla vergilendirilmiş gelirler,
- Bazı istisna sınırları içinde kalan gelirler,
- Stopaja maruz kalmamasına ve **istisna kapsamında bulunmamasına** rağmen, miktarı düşük olan menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarını kapsamaktadır.

Dar Mükellef Gerçek Kişilere Özgü Düzenlemeler

Gelir Unsurları: Gelir vergisi dar mükelleflerinin Türkiye'de elde ettiği gelirler, GVK m. 2'de yazılı 7 kazanç unsurundan biri veya birkaçı olabilir:

- Ticari Kazanç
- Ticari mümessil, tüccar vekilleri,
- Ticaret Kanunu hükümlerine göre acente durumunda bulunanlar,
- Zirai Kazanç,

- Ücret,
- Serbest Meslek Kazancı,
- Gayrimenkul Sermaye İradı,
- Menkul Sermaye İradı,
- Diğer Kazanç ve İratlardır.

Matrah Tespiti: Dar mükellefiyette verginin tarhı yapılırken, muhatap olarak; mükellefin daimi temsilcisi, daimi temsilcisi bulunmaması durumunda ise kazanç ve iratları yabancı kişiye sağlayanlar alınmaktadır. Verginin tarhı bu kişiler adına yapılmaktadır. Matrah tespiti, kural olarak GVK 37-82 arasında yer alan genel hükümlere göre yapılır.

Yıllık Beyanname: Dar mükellefin yıllık beyanname ile bildirmek zorunda oldukları gelirler, GVK 86. Maddesinden çıkarılabilir:

- Ticari kazançlar,
- Gerçek usulde tespit edilen zirai kazançlar,
- Vergi kesintisine tabi tutulmamış gayrimenkul sermaye iratlarıdır.

Yıllık Beyanname Verilmeyen Haller: Dar mükellef elde ettiği gelirin sadece sayılanlardan biri, birkaçı veya tamamından oluşması durumunda, bu gelirler için yıllık beyanname vermeyecektir:

- Tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücretler, serbest meslek kazançları, menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarıdır.
- Diğer kazanç ve iratlar

Münferit Beyanname: Münferit beyanname, “dar mükellefiyete tabi olanların yıllık beyanname ile bildirmeye mecbur olmadıkları kazanç ve iratlardan, vergisi tevkif suretiyle alınmamış olanların bildirilmesine mahsustur”.

AOFDersleri.com